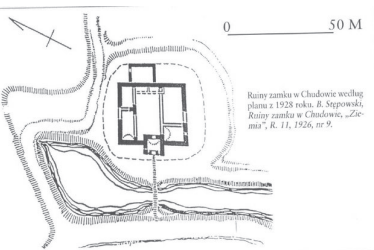

Siedziby rycerskie na ziemi gliwickiej

Chudów

Ruiny zamku w Chudowie według planu z 1928 roku. R. Szprowski, *Ruiny zamku w Chudowie, „Ziemia”*, R. 11, 1926, nr 9.

Plan ruin zamkowych z 1928 roku z zaznaczonymi sklepieniami wg D. Adamska-Heś, R. Heś, R. Szoltysek *Dzieje zamku w Chudowie*

Ruiny zamku w Chudowie od strony południowo-wschodniej, ok. 1910 r.

- Przynależność, położenie, stan obecny zamku

Zamek w Chudowie powstał jako siedziba rycerska i taką pozostawał do czasu rozwoju przemysłu na Górnym Śląsku. W XIX wieku stał się własnością związaną z kapitałem w przemyśle aż do jego pożaru w 1875 roku.

Zamek położony jest poza wsią, na wyniesieniu terenowym częściowo sztucznie powiększonym. Od południowego zachodu przebiegała szeroka fosa, ponad którą prowadził drewniany most do bramy usytuowanej w drugiej kondygnacji wieży (obecny jest rekonstrukcją w dawnym miejscu). Fosa stanowi zagłębienie, które jeszcze w latach 70-tych XX wieku było wypełnione wodą, będące wówczas stawem mocno zarośniętym trzciną.

Wskutek wspomnianego pożaru zamek zachował się do dziś w formie ruiny, z którego pozostała wieża oraz mury obwodowe. Obecny właściciel obiektu Fundacja „Zamek Chudów” odbudowała wieżę udostępniając ją do zwiedzania oraz w wyniku przeprowadzonych badań udostępniła i zrekonstruowała fundamenty wewnętrznego podziału murów zamku.

- Stan badań nad zamkiem

Pierwsze zainteresowanie zamkiem wykazano na początku XX wieku i dotyczy artykułu J. Knossali z 1916 roku w periodyku bytomskiego muzeum. Przez długi okres nikt nie interesował zarówno przeszłością jak i architekturą zamku. Pierwsze badania zamku przeprowadził J. Rozpędowski w 1957 roku, ale dopiero nabycie ruin przez fundację „Zamek Chudów” spowodowało podjęcie szerokich i systematycznych badań historycznych jak i archeologicznych. W 2001 roku ukazało się opracowanie o zamku, które można nazwać pierwszą monografią obiektu. Jednocześnie rozpoczęto badania archeologiczne, które prowadzono w latach 2001-2 oraz w latach 2005-6 z których opublikowano sprawozdania w periodyku – *Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i ziemiach pogranicznych*. Badania te prowadzili A. Tarasiński i P. Nocuń. Badania te są kontynuowane.

- Toponomastyka

Pierwsza wzmianka o Chudowie zawarta jest w księdze uposażeń biskupstwa wrocławskiego datowanej na lata 1290 - 1305, gdzie wieś tę wymieniono jako Cudow¹.

Systematyczne wzmianki o tej osadzie zaczynają się pojawiać od XV wieku; i tak w 1434 wymieniono ją jako Hodow, w 1447 jako Chudoba, w 1459 roku jako Khudow, w 1466 roku jako Khudorf, w latach 1486 - 1506 jako Kuduw, w 1539 roku jako Kudow. W latach 1540, 1609 i 1636 wieś wzmiankowana jest

1 Liber Fundationis Episcopatus Vratislaviensis [w:] Codex Diplomaticus Silesiae, Breslau, 1889, str. 96 i 97

pod nazwą najbardziej zbliżoną do dzisiejszego brzmienia - jako Chudow. Nowsze czasy nie przynoszą ustabilizowania pisowni nazwy wsi. W 1662 roku zapisano wieś jako Kudow, w 1669 roku jako Kudowa, a w 1703 roku jako Hudow. W latach 1725, 1798 i 1829 powrócono do pisowni Chudow, natomiast w latach 1860 i 1875 pisano jej nazwę jako Chutow.

• Najstarsze wzmianki na temat zamku i właścicieli do czasów nowożytnych

Pierwszym znanym właścicielem Chudowa był Jan (Johannes) de Hodow, który występuje w dokumencie z 1434 roku jako jeden z sędziów przy rozstrzygnięciu sporu między księciem Bernardem opolskim, Mikołajem raciborskim, Wacławem cieszyńskim i Małgorzata oświęcimską z jednej strony a biskupem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim i Krystynem z Koziegłów, kasztelanem sądeckim z drugiej strony².

Kolejnym właścicielem Chudowa wymienionym w dokumencie wystawionym w Bytomiu 6 lipca 1459 roku jest Jan Sudiss, który pisał się von Khudow. Po raz pierwszy pojawia się on w dokumencie Wacława cieszyńskiego z 6 lutego 1452 roku regulującym podział Bytomia i okolic jako Jan Saudisch z Albrechtisdorfu. Występuje także w dokumencie rok później jako Jan Sudyss z Albrechticz w dokumencie Przemka cieszyńskiego oraz w innych dokumentach książąt cieszyńskich w 1454 roku i 1456 roku (wówczas 25 maja, 9 grudnia i 19 grudnia). Pojawia się jeszcze na dworze księcia Konrada IX oleśnickiego jako Jan Saudysch. Prawdopodobnie Jan Sudiss (Sausysz) kupił między 1456 a 1459 rokiem Chudów. W 1459 roku Wacław cieszyński sprzedał swoją połowę Bytomia i księstwa bytomskiego wymienionemu księciu Konradowi i od tego czasu występuje w otoczeniu nowego władcy³.

Na dokumencie z dnia 29 maja 1475 roku pojawia się Jakub Chudowski i jest to jedyna informacja o tym rycerzu. Nie wiadomo czy był on spokrewniony z poprzednim właścicielem⁴.

Być może jego następcą był Mikulasz (Mikołaj) Chudowski występujący w dyplomie z 13 lipca 1483 roku potwierdzającym szlachectwo Jana Gierałtowskiego. Po raz kolejny wymieniony został w dniu 2 października 1493 roku jako sędzia ziemski w Bytomiu. Występuje jeszcze jako sędzia w dokumencie z 8 marca 1496 roku i być może jego dotyczy (tam niewymieniony z imienia) niedatowany dokument Bartosza Zdarze z Chobolic w sprawie Załęża⁵. Mikołaj zmarł dnia 5 sierpnia 1520 roku a opiekunami jego dzieci zostali Mikołaj i Maciej Bujakowscy oraz Jan Prokop Gierałtowski⁶. Dobra chudowskie przeszły ostatecznie w ręce potomków Jana Gierałtowskiego. Jan Gierałtowski po raz pierwszy pojawia się jako właściciel Chudowa w urbarzu ziemi bytomskiej z 1532 roku. Jan i Jan Prokop to z pewnością dwie różne osoby. Ostatni raz Jan Gierałtowski wymieniony został w 1562 roku, gdy przygotowywał się do wojny z Turkami⁷.

Data śmierci Jana Gierałtowskiego nie jest znana, ale w styczniu 1572 roku jako następcą wzmiankowany jest jego syn, najstarszy z rodzeństwa - Wacław starszy Gierałtowski. W 1570 roku wymieniony został jako darczyńca szpitala w Bytomiu, co może wskazywać, że już był panem na Chudowie, skoro było go stać wyłożyć kwotę 100 talarów. Pełnił on funkcję sędziego ziemskiego państwa bytomskiego. Z tą funkcją wymieniony został jeszcze w dokumentach w 1580 roku, 1583 roku, a ostatni raz w 1585 roku. W 1587 roku zapisał w testamencie żonie Agnieszce z Rogoyskich Gierałtowiec, pół Przyszowic i Knurowa, która zo-

Ruiny zamku od północno-wschodu, lata 20-te XX wieku

2 Adamska-Heś D., Heś R., Szoltysek R., *Dzieje zamku w Chudowie*, Katowice, 2001, str. 38

3 tamże

4 tamże, str. 39

5 tamże, str. 40

6 tamże

7 tamże, str. 42